

ОСОБЛИВОСТІ УСНОГО НАУКОВОГО МОВЛЕННЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі досліджено особливості усного наукового мовлення; проаналізовано основні ознаки усного наукового мовлення; розглянуто роль і місце наукової мовнокомунікативної компетенції в професійному становленні фахівця.

Ключові слова: *усне наукове мовлення, мовнокомунікативна майстерність, ознаки усного наукового мовлення, культура усного наукового мовлення.*

Abstract

The peculiarities of oral scientific speech are investigated in the work; the main features of oral scientific speech are analyzed; the role and place of scientific linguistic and communicative competence in the specialist's professional development are considered.

Keywords: *oral scientific speech, linguistic and communicative skills, signs of oral scientific speech, culture of oral scientific speech.*

Уміння майстерно використовувати сучасну українську літературну мову як засіб спілкування з усіма притаманними їй нормами, багатими можливостями мовностильового розшарування є невід'ємною ознакою освіченості, інтелектуалізму, професіоналізму, ефективності фахової комунікації в будь-якій галузі. Мовна компетенція будь-якого фахівця ґрунтується на гармонійній взаємодії таких основних складників, як: мовна – термінологічна – комунікативна – риторична майстерність [1, с. 32]. Мовнокомунікативна майстерність, що тісно пов'язана з іншими інтелектуальними здібностями людини, охоплює суспільно й історично детерміновану соціальну поведінку, яка реалізується в мовленнєвих діях і є засобом взаєморозуміння, взаємовпливу та самореалізації особистості.

Усна наукова мова – це мова спеціальна, оскільки вона породжується фахівцями та звернена до спеціалістів, які володіють однією системою наукових понять та професійних знань [6].

Основна лінгвістична особливість усної наукової мови полягає в тому, що вона, будучи максимально наближеною до письмової наукової мови, водночас містить у своєму складі мовленнєво-змістові комплекси та вкраплення, характерні для усно-розмовної мови.

Інша особливість усного наукового мовлення лежить поза мовною сферою і визначається фактором спеціалізації наук, які поділяться на гуманітарні, економічні, природничі, точні, медико-біологічні, інженерно-технічні, а тому мають різні тематику й_понятійно-термінологічний апарат, відмінні способи міркування та доказовість тез, висування гіпотез та формулювання висновків. Природно, що всі ці фактори, з одного боку, неминуче впливають на мовні особливості усного наукового мовлення, що функціонує в межах конкретної наукової галузі знань, а з іншого – забезпечують її мовну стійкість та однотипність, оскільки в кожній науці різні тематичні цикли в мовному відношенні достатньо монолітні та однопланові.

Третя важлива особливість усного наукового мовлення найвиразніше проявляється в його жанровому членуванні. В усній науковій промові явно переважають монологічні “мовні продукти” різної тривалості, якими можуть бути і доповідь, і лекція, і повідомлення, і виступ у дискусії, на семінарі, конференції, тоді як діалогічні жанри (наприклад, бесіда чи наукова консультація) в усній науковій промові мають підрядний (додатковий) характер. Монологічність усної наукової мови прямо впливає на сегментованість мовного потоку й наслідки для його синтаксичної побудови та його граматики в цілому. Монологічність усного наукового тексту підвищує рівень синтагматичної залежності мовних засобів та їхніх значень від мовного оточення, оскільки лінійні властивості монологічного мовного продукту підвищують можливості перетворення будь-якого мовного знака в контексті. Ситуативні характеристики в усній науковій мові також мають специфіку.

Таким чином, усне наукове мовлення – це специфічний вид мови, який містить у собі риси усно-розмовної промови.

Усне наукове мовлення розраховане на слухове сприйняття й конкретного адресата. Основними ознаками такого мовлення є незворотність, поступальний і лінійний характер розгортання

в часі, непередготовленість, невимушеність, експресивність, яскраво виражена модальність. Для нього характерні емоційна (виразна, піднесена) інтонація, відповідні міміка й жести, а також певний темп і ритм мовлення [5, с.37].

Неможливість повернутися до вже промовлених слів і фраз примушує мовця мислити та говорити одночасно, тому усному мовленню властиві ознаки фрагментарності.

Наукове усне мовлення може бути передготовленим заздалегідь (доповідь, лекція) і передготовленим (розмова, бесіда). Передготовлене усне мовлення характеризується чіткішою структурною організацією, натомість передготовленому усному мовленню притаманна спонтанність: висловлювання формується зазвичай певними порціями, поєднаними паузами або своєрідними заповнювачами пауз (слова типу -е-е, гм, -у) для обдумування подальшого висловлювання [3].

Приємне враження на слухачів справляють інтонація, змістовна, образна, виразна й зрозуміла мелодика мови. Важливу роль при цьому відіграють різноманітність тональних рисунків, чистота і ясність тембру, гнучкість, рухомість, адаптивність, емоційна насиченість фрази.

Чітка вимова слів указує на внутрішню дисципліну, натомість нечітка свідчить про невпевненість. Занадто голосне й квапливе мовлення створює враження нав'язування певної позиції, занадто тихе й повільне – може заважати кращому сприйманню смислу тексту. Своєрідне поєднання інтонаційних елементів у мовленні (збільшення інтенсивності голосу, різноманітна структура фраз, емотивні інтонеми, інтонеми важливості тощо) характеризує індивідуальний інтонаційний стиль.

Індивідуальний інтонаційний стиль – це інтонаційна манера, основою якої є вибір мовцем варіантів інтонаційних одиниць (інтоном) [4]. Суттєве значення для мовця мають, зокрема, інтонеми важливості, які допомагають виділити головну інформацію, волюнтариві інтонеми, що надають мовленню спонукального характеру.

В усному науковому мовленні важливу роль також відіграє наголос, що може бути динамічним (наголошений склад виділяють більшою силою голосу), вільний (може падати на будь-який склад) і рухомий (нефіксований на жодному складі), тому слід пам'ятати правила наголошування слів [2].

Підсумовуючи, звертаємо увагу на те, що ознаками усного наукового мовлення є незворотність, часто передготовленість, більш яскраво виражена модальність. Враження на слухачів справляє інтонація й мелодика мови дослідника, тому важливо дотримуватися орфоепічних норм, які є необхідною складовою мовної культури дослідника., якнайширше користуватися засобами милозвучності, слідкувати за тим, щоб мовлення було логічним і зв'язним.

Отже, грамотність та культура усного наукового мовлення належить до основних професійних характеристик фахівців різних сфер діяльності. Мовці мають чітко усвідомлювати мету й завдання професійного спілкування, вести бесіду, перемовини, дискутувати, виступати публічно, доводити, вмотивувати, спростовувати, заперечувати, оцінювати, узагальнювати інформацію, трансформувати усну інформацію в письмову й навпаки, володіти всіма жанрами ділового спілкування, дотримуватися мовного етикету, створювати атмосферу довіри та взаєморозуміння. Названі вміння й навички можна виробити шляхом виконання різноманітних навчальних вправ і завдань практичного характеру, що дозволяють розвинути вміння автоматично, мобільно використовувати мовні засоби в найрізноманітніших комунікативних ситуаціях. Це, зокрема, засвоєння нормативних параметрів наукового стилю як функційного різновиду літературної мови, розуміння мовних законів творення та використання фахової термінології, продукування наукових фахових текстів у вигляді повідомлення чи наукової доповіді. Найяскравіше мовна майстерність студента виявляється під час виконання публічного виступу, аналітичних оглядів економічних, технічних і культурологічних статей. Усі ці види робіт спонукатимуть студента до подальшої фахової самоосвіти, самопізнання, самовдосконалення, вироблення власної мовнокомунікативної стратегії в різноманітних науково-навчальних і професійних ситуаціях

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко Г. П. Формування наукової мовнокомунікативної компетентності дослідника під час навчання у ВНЗ як чинник підвищення конкурентноспроможності майбутніх фахівців (лінгвістичний аспект). *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. № 6 (81). С. 31–40.
2. Зубков М. Сучасна українська ділова мова. 3-⁴ вид., доповнене. Х.: Торсінг, 2003. 448 с.

3. Культура усного наукового мовлення. Режим доступу: <http://library.gnpu.edu.ua/books/Scientific%20language/Chapter%206/Part> (дата звернення: 04.06.2022)
4. Лінгвостилістичні особливості усного й писемного наукового тексту. Режим доступу: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/page/view.php?id=26234> (дата звернення: 05.06.2022).
5. Мацько Л.І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови: Навч. посібник. К.: ВЦ «Академія», 2007. 22-46 с.
6. Семенов О.М. Культура наукової української мови: навч. госіб. 2-ге вид., стереотип. – К.: ВЦ «Академія», 2012. 216 с.

Грошovenko Аліна Сергіївна – студентка першого курсу, групи Б-21б, факультет будівництва, цивільної та екологічної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, groshovenko.alina@gmail.com

Hroshovenko Alina Sergeevna – first-year student of B-21b group, Faculty of Civil Engineering, Civil and Ecological Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, groshovenko.alina@gmail.com

Науковий керівник: **Зозуля Ірина Євгеніївна** – канд. пед. наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, irazozulya15011985@gmail.com

Scientific adviser: **Zozulia Iryna Yevgeniyivna** – Candidate of Pedagogy, Associate professor of the Linguistics' Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, irazozulya15011985@gmail.com